

27 May 2019 11:58

BNS-i intervjuu Türgi analüütiku Sanem Güneriga

BNS-i intervjuu Türgi analüütiku Sanem Güneriga

TALLINN, 27. mai, BNS - BNS-i välisuudiste toimetaja Erik Eenlo intervjuu vabäühenduse Hollings Center analüütiku Sanem Güneriga.

Analüütik esitab usutluses isiklikke seisukohti

Paljud on hakanud seostama Türgit Recep Tayyip Erdoğan'i karmikäelise valitsemisega ja näevad Türgit riigina, mis on läbimas demokraatia alal tagasilibisemise protsessi. Seetõttu nähakse asjaolu, et opositsioon suutis alistada Erdoğan'i võimupartei Ankaras ja Istanbulis teretulnud arenguna, mis ütleb palju Türgi demokraatia elujõu kohta. Kuidas kirjeldaksite teie poliitilist ja sotsiaalset olukorda riigis uue põhiseaduse tingimustes, mis võeti pärast riigipöördekatset napilt vastu?

Märgina sellest, kui kiiresti võib Türgis kõik muutuda, tühistas kõrgeim valimisnõukogu eelmisel nädalal CHP (opositsiooniline Vabariiklik Rahvapartei – BNS) kandidaadi võidu Istanbulis. Järgmisel kuul korraldatakse Istanbuli linnapeavalimisi. See juhtum on AKP (Erdoğan'i võimuerakond Öigluse ja Arengu Partei (AKP)) valitsemisele väga tüüpiline: olukorras, kus riigiparaat on selle käes ja uues presidentiaalses süsteemis puuduvad kontrolli- ja tasakaalumehhanismid, on valitsusel ja presidendil võimalik demokraatlikke protsesse vaidlustada ja tagasi pöörata, kui neile ei meeldi tulemused.

Seega oleks vale järeldada, et lihtsalt mõne mitte-AKP kandidaadi mõnes võtmetähtsusega kohas valituks osutamine näitab Türgi demokraatia "elujõudu". Praegustes tingimustes ei saa valimised Türgis olla vabad ja õiglased. Peavoolu telekanalid ja ajalehed kuuluvad presidendile lähedaste isikute omanduses firmadele ja isegi need, mis neile kuulu, kuuletuvad talle hirmust kättemaksu ees oma äritegevuse vastu.

Statistika näitab, et valimiskampaania ajal sai AKP riiklikus telekanalis TRT peamisele opositsioonierakonnale eraldatud iga minuti kohta 10 minutit eetriaega. On laekunud teateid valijate hirmutamise kohta, eriti riigi kaguosas, kus võistlesid AKP ja HDP (kurdimeelne Türgi Rahvademokraatlik Partei).

Valituks osutunud linnapeadele on keelatud oma ametikohale asumine, sest kõrgeim valimisnõukogu otsustas, et dekreediga oma kohalt vallandatud isikud ei kõlba linnapeadeks (hoolimata nende kandidatuuri heakskiitmisest esitamiseks eraldatud ajal). Nendest ebasoodsatest tingimustest hoolimata oli opositsioonikoalitsioon võimeline võite saavutama, kõige tähtsamalt Ankaras ja Istanbulis, mis tõstis opositsiooni poolt hääletajate meeleolu ja tekitas üle kogu riigi optimismi.

Opositsiooni moraal on isegi pärast kordusvalimiste otsust hea. Kõrgeima valimisnõukogu otsus valimiste kordamisest oli paljude, teiste seas ka AKP toetajate, meelest lihtsalt üks paljudest ebaõiglastest otsustest; seega näeme paljusid sektoreid hõlmava ja isegi parteiülese iseloomuga koalitsiooni moodustamist.

Sellises õhkkonnas näib CHP kandidaat oma hoogu säilitavat. Siiski, on skeptikuid, kes väidavad, et president ja AKP ei oleks sellist riskantset käiku teinud, kui nad ei oleks kindlad kordusvalimiste stsenaariumi võidus. See omakorda tekitab küsimusi valimiste läbipaistvuse ja usaldusväärsuse kohta.

Kokkuvõtteks, valitsus ja president on alati väitnud, et riiki tuleb valitseda lähtuvalt "rahva tahtest" (sest nad suutsid säilitada enamuse, olgugi et väikse ülekaaluga). Paraku, kui see tahe avaldub tulemusena, mis ei ole neile soodne, on tugevalt tunda, et nad teevad kõik endast oleneva selle allasurumiseks ja tühistamiseks.

Seega, kuigi opositsiooni võidud munitsipaalvalimistel, eriti AKP kantsides nagu Istanbul ja Ankara, viitavad AKP võimuharde lõdvenemisele, ei kavatse võimulolijad ilma lahinguta lahkuda.

Tundub, et kurdi küsimus on Türgis praegu vähemalt sama tähtis nagu minevikus. Kuidas on ühiskond aktsepteerinud repressioone kurdimeelse Rahvademokraatliku Partei (HDP) vastu ja kuidas kirjeldaksite te olukorda, millest Türgi kurdid ennast leiavad, kui valitsev Öigluse ja Arengu Partei (AKP) püüab pidevalt koguda toetust karmidele meetmetele kurdiäärmuslaste vastu kodus ja võõrsil?

Türgi kurdi küsimus on lakmuspaber igale poliitilisele toimijale, kes väidab end olevat demokraatlik. Selles mõttes on kõik erakonnad peale ühe minevikus selles testis läbi kukkunud. Kurdi poliitilise liikumise sõjalise tiiva olemasolu on olnud Türgi mittekurdidest kodanike seas tähtis võõrandav tegur ning järjestikuste valitsuste retoorika alates 1980. aastate lõpust tänaseni on süvendanud üldsuse kurdivastaseid meeleolusid.

HDP – selle pressiesindajad, liidrid ja parlamendisaadikud on ühtemoodi ikka ja jälle vägivalla hukka mõistnud, kuid eelarvamused on faktidest palju tugevamad, kui asi puudutab kurdi küsimust Türgis.

Iraagi kurdide edu ja Süüria kurdide praegused (enamjaolt edukad) sõjalised ja poliitilised ettevõtmised on sundinud Türgi valitsust kasutama Türgi kurdide vastu karmimat kätt katsena ennetada indu saanud rahvusliku liikumise teket selles inimrühmas.

Seoses HDP poliitilise eduga 2015. aastal (esimene kord, kui kurdimeelsel parteil õnnestus ületada kümneprotsendine valimiskünnis parlamendifraktsiooni moodustamiseks, mis oleks suurem kui rahvuslaste erakonna MHP saadikurühm), milles AKP nägi ohtu enda võimule, võttis ta kasutusele poliitika karistada igauht, kes on kurdimeelses poliitikas aktiivne või igauht väljaspool poliitikat, kes suhtub sümpaatiaga nende üritusse.

Seega me nägime kurdi poliitikute vangistamist ning valitsuse vägivaldsetele repressioonidele Türgi kaguosa Kurdi linnades vastuseisu väljendanud akadeemikute ja teiste (näiteks 2016. aastal petitsiooni allkirjastanud rühma "Akadeemikud rahu eest" liikmete) seas puhastustööd, nende tagakiusamist ja vangistamist.

Seetõttu ei ole ma nõus terminiga "kurdi äärmuslased" teie küsimuses. Mahasurumine ei puuduta äärmuslasi ja see ei piirdu ainult kurdidega. Tulenevalt kurdi teema raamistamisest riikliku julgeoleku küsimusena õnnestub valitsusel nende meetmetega karistamatult pääseda.

Türgi on olnud Süüria sõjas mõõdukate opositsioonijõudude kõige tuntum toetaja, kuigi tal ei õnnestunud takistada režiimivägesid mässulisi paljudest riigi osadest välja tõrjumast. Idlibi relvarahulepe Türgi ja Venemaa vahel külmutas sõja sellel rindel, kuid on jätnud Idlibi äärmuslaste kätte. Tundub, et Ankara tahe ja ilmselt ka ähvardused on ainus, mis võimaldab ära hoida kulukat sõjategevust Idlibi provintsis ja selle ümber. Miks ei sõlmi Türgi Damaskuse ja Venemaaga lihtsalt kokkulepet ja ei lõpeta mässuliste toetamist tingimusel, et Süüria valitsus peab põgenike eest ise hoolt kandma?

Ma pole kindel, kas ma saan aru selle küsimuse tuumast. Kas te mõtlete seda, miks Türgi ei tõmba ennast Süüria küsimusest välja? Igatahes proovin ma vastata:

Mis on "mõõdukad" opositsioonijõud? Süürias käib sõda ja ükski pool ei ole "mõõdukas". Enamgi veel, on ajakirjanduslikult dokumenteeritud, et Türgit on kasutatud marsruudina, mille kaudu mõnda sellist rühmitust on relvastatud (kuigi ametliku seisukoha järgi Süüriasse liikunud relvad Türgi territooriumi ei läbinud).

Mis puudutab küsimust, miks Türgi ei sõlmi kokkulepet – minu arusaam on, et nad on tegelikult sõlminud leppe (kuigi võimatu) Sotši kokkuleppena eelmise aasta septembris. Türgi väed oma kontrollpunktide kaudu vastutavad julgeoleku eest teatud maanteedel Idlibi ümber, kuid nad ei ole suutnud seda julgeolekut ja normaliseerimist edukalt ellu viia.

Ilma täiemahulise pealetungita Süüria territooriumil ei suuda Türgi seal just palju saavutada ja ta ei taha riskida Venemaaga tehtava koostöö kaotamisega (sest Moskva on vastasjõud YPG-sõbralikule USA-le)

Türgi ei saa ennast lihtsalt sellest konfliktist välja tõmmata ja seda peamiselt põhjusel, et talle on vajalik

sõnaõigus igasuguses konfliktijärgses korralduses. Samuti peab Türgi tagama, et YPG ei kujutaks endast ohtu. Lisaks soovib Türgi pikas perspektiivis olla seotud režiimi kontrolli alt väljas olevate Süüria osade taastamisega.

Türgi liider Erdoğan on tuntud oma toetuse poolest piirkonnas isolatsioonis olevale Katarile, Moslemivennaskonnale ja palestiinlaste üritusele. See tähendab, et suhted Saudi Araabia ja selle liitlaste, Egiptuse ja Iisraeliga on pingelised. Kas te võiksite selgitada, kuidas te näete eesmärke ja põhimõtteid, mis suunavad Türgi välispoliitikat Lähis-Idas?

Recep Tayyip Erdoğan'i visioon liidrina läheb kaugemale Türgi piiridest ja on alati selline olnud. Ta tahaks olla moslemimaailma liider, vähemalt Lähis-Idas, ja esitleda ennast hegemoonia- ja Lääne-vastase vastupanu kehastusena selles piirkonnas.

Sellel on tagajärjed pehme võimu tööriistadele, mida tema valitsus kasutab (nagu haridusinvesteeringud, kodanikuühiskonna mõjuvõrgustikud ja arengu/humanitaarabi) välispoliitilistel eesmärkidel.

Õigluse ja Arengu Partei (AKP) aluseks olevate ideede juured on Moslemivennaskonna ideoloogias ja kuigi mõlemad ei ole heterogeensed poliitilised liikumised, jagavad nad teatud üritusi nagu Palestiina küsimus ja suurem ruum usu jaoks poliitikas. Religiooni kasutamine välispoliitikas ei ole seega tingitud vaid usulistest põhjustest, vaid see on poliitiline.

Türgi Lääne partnerid, teiste seas Eesti, jälgivad seda, milles nad näevad ohtlikku diplomaatilist nihet Venemaa ja laiemalt autoritaarsete valitsuste (näiteks Hiina ja Venezuela) telje poole. Hoolimata erimeelsustest muuhulgas Süüria, Ukraina, Krimmi ja Mägi-Karabahi üle, tundub, et Erdoğan'i valitsus suudab leida suurema ühisosa Venemaaga kui oma NATO liitlase USA-ga. Lääne ja Türgi suhete halvenemisel on palju põhjusi, kuid kas see õigustab strateegilist kursimuutust, millega Erdoğan flirdib?

Ma jään selle küsimuse eelduse osas mõnevõrra eriarvamusele. Türgi ei saa endale majandusliku haavatavuse perioodil lubada strateegilist kursimuutust. Türgil on pingelised suhted nii USA kui ka Venemaaga ja Erdoğan'i arvestus lähtub vajadusest hoida kõik võimalused käepärast juhaks, kui üks nendest suhetest peaks halvenema.

Tõepoolest, alles hiljuti ütles ta, et "Türgi kompass näitab Euroopa Liitu", ja seda hoolimata väga keerulistest suhetest ka EL-iga. Seda öelnuna, Erdoğan'i isikuomadused on oma eelkäijatest väga erinevad selles mõttes, et ta ei karda võtta ette suuremaid asju, kui tema kaalukus eeldaks. Suurema osa ajast ei saa ta oma tahtmist, kuid mõnikord see tal õnnestub ja sellega võidab ta poliitilisi punkte siseriiklikult ja rahvusvaheliselt.

Vene süsteemide S-400 (Vene õhutõrje raketisüsteemid) versus Ameerika lennukite F-35 (USA varghävitaja) juhtumit ümbritsev segadus on hea näide. Kui Erdoğan peaks tõepoolest oma tahtmise saama, läheb ta ajalukku Türgi liidrina, kellel õnnestus teha kaitsevajaduste osas lõpp Türgi sõltuvusele USA-st ja NATO-st.

Baltic News Service